

Asia: VN/3884/2020

Korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelma

Lausunnonantajan näkemykset saavutettavuuden edistämisen tavoitteista

Tavoite 1

1

Lisähuomioita tavoitteesta 1

Velvoite edistää saavutettavuutta ja korkeakoulukohtainen suunnitelma tämän tueksi huomioiden sekä henkilöstön moninaisuuden että aliedustetut opiskelijaryhmät on kannatettava. Nykyisellään korkeakouluilla ei systemaattisesti ole vastaavia linjauksia.

Tavoite 2

1

Lisähuomioita tavoitteesta 2

Opiskelijavalinnan ja valintaperusteiden tulee olla läpinäkyvät ja yksiselitteiset

Tavoite 3

1

Lisähuomioita tavoitteesta 3

-

Tavoite 4

1

Lisähuomioita tavoitteesta 4

Jos indikaattorina käytetään hakulomakkeelta saatavia tietoja, tulisi myös Opetushallitus ottaa mukaan tämän kokonaisuuden määrittelytyöhön.

Tavoite 5

1

Lisähuomioita tavoitteesta 5

-

Tavoite 6

1

Lisähuomioita tavoitteesta 6

-

Tavoite 7

1

Lisähuomioita tavoitteesta 7

Opetushallitus pitää hyvänä tavoitteena korkeakoulujen v. 2030 mennessä toteuttamaa yhtenäistä palveluympäristöä ja yhteistä, saavutettavaa digiopintotarjontaa ja näkee samalla tärkeänä, että näitä molempia voitaisiin kehittää yhteistyössä myös Opetushallituksen sekä lukiokoulutuksen järjestäjien ja lukioiden kanssa. Korkeakoulujen palveluympäristön yhteentoimivuus lukiokoulutuksessa käytettävien järjestelmien kanssa tulisi varmistaa lukio-opiskelijoiden korkeakouluopintojen sujuvoittamiseksi. Digiopintotarjonnan suunnittelussa ja toteutuksessa lukio-korkeakoulu yhteistyöllä on mahdollista yhdistää resursseja ja osaamista niin, että molemmat koulutusasteet hyötyvät. Saavutettavuuden näkökulmasta erityisen merkittävää on, että digiopintotarjonta avaa tasa-arvoisen mahdollisuuden korkeakouluopintoihin paitsi erityisryhmille myös haja-asutusalueiden opiskelijoille.

Lukiolain ja lukion opetussuunnitelman perusteiden (LOPS2019) mukaan jokaisen lukion on järjestettävä osa lukiokoulutuksen oppimäärän opinnoista yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa. Lukion opetus ja muu toiminta järjestetään siten, että opiskelijoilla on monipuoliset mahdollisuudet saada tietoa ja kokemuksia korkeakouluopiskelusta. Keskeisenä tavoitteena on sujuvoittaa opiskelijan siirtymistä lukiosta korkea-asteen opintoihin ja edelleen työelämään.

On hyvä, jos valtakuntaan syntyy yhteinen oppijan ekosysteemi. Tässä on huomioitava myös muut koulutussektorit ja eri toimijat, siten ettei tehdä turhaa päällekkäistä työtä.

Tavoite 8

1

Lisähuomioita tavoitteesta 8

On kannatettavaa, että huomioidaan entistä paremmin kieli- ja kulttuuritietoiseen opetukseen, monikielisyyteen sekä erilaisten oppijoiden kohtaamiseen liittyvä osaaminen.

Sisältyykö tähän myös opinto-ohjaajien koulutus? Sen voisi lisätä, koska myös siellä moninaisten taustojen merkitys on suuri.

Tavoite 9

1

Lisähuomioita tavoitteesta 9

Sama huomio tavoitteisiin 9 ja 10:

Tällä voidaan vähentää työkäisten tarvetta hakeutua yhteishaun kautta suorittamaan tutkintoa, kun todellinen tarve on esim. jokin tutkinnon osa.

Tavoite 10

1

Lisähuomioita tavoitteesta 10

Sama huomio tavoitteisiin 9 ja 10:

Tällä voidaan vähentää työkäisten tarvetta hakeutua yhteishaun kautta suorittamaan tutkintoa, kun todellinen tarve on esim. jokin tutkinnon osa.

Tavoite 11

1

Lisähuomioita tavoitteesta 10

-

Tavoite 11

1

Lisähuomioita tavoitteesta 11

-

Tavoite 12

1

Lisähuomioita tavoitteesta 12

-

Tavoite 13

2

Lisähuomioita tavoitteesta 13

-

Tavoite 14

2

Lisähuomioita tavoitteesta 14

-

Tavoite 15

1

Lisähuomioita tavoitteesta 15

-

Tavoite 16

1

Lisähuomioita tavoitteesta 16

-

Tavoite 17

1

Lisähuomioita tavoitteesta 17

Tavoitteeseen voisi lisätä sellaisenaan OKM:n korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisten asioiden foorumin ensimmäisen kauden loppuraportin suosituksen kansainvälisyysosaamisen varmistamisesta jokaiselle korkeakouluopiskelijalle; kansainvälistymisen tulisi olla sisäänrakennettu kaikkiin tutkintoihin, joko ulkomaanjakson tai kotikansainvälistymisen kautta.

Tavoite 18

1

Lisähuomioita tavoitteesta 18

Tavoitteeseen voisi harkittavan lisättäväksi, että ”jokaista opiskelijaa ohjataan pohtimaan, millaisesta kansainvälistymisestä kukin opiskelija hyötyy pitkällä tähtäimellä ja miten kukin opiskelija voi saavuttaa tarvittavaa kansainvälisyysosaamista omassa tutkinnossaan”.

Tavoite 19

1

Lisähuomioita tavoitteesta 19

-

Tavoite 20

1

Lisähuomioita tavoitteesta 20

-

Tavoite 21

1

Lisähuomioita tavoitteesta 21

-

Tavoite 22

1

Lisähuomioita tavoitteesta 22

Tutkittu tieto on edellytys sille, että myös opiskelijavalintoja voidaan kehittää tavoitteissa 23-26 mukaisesti.

Tavoite 23

2

Lisähuomioita tavoitteesta 23

Kohdassa "kehitetään siirtohakuja siten, että opiskelijavalinnoissa toista opinto-oikeutta hakevien määrä vähenee, opintoalan vaihto sujuvoituu ja hakijasuma kevenee" sana "opiskelijavalinnoissa" viitanee siihen, että tavoitteena on vähentää tarvetta hakea yhteishaun kautta alanvaihtotilanteessa? Sanan "yhteishaussa" voisi lisätä tekstiin.

Kansallisesta näkökulmasta katsottuna olennaista on, että eri vaihtoehdot ovat hakijoiden löydettävissä samasta paikasta. Avoimen korkeakoulutuksen näkyvyyden parantamiseksi keskeistä, että tiedot ovat myös Opintopolussa keskitetysti.

On tärkeää, että opiskelijavalintauudistusten ja valintaperusteiden vaikutuksia tutkitaan ja seurataan tarkasti, ja niiden pohjalta tehdään muutoksia. On huomioitava, että muutokset ovat hitaita, eli tarvitaan riittävän pitkältä ajalta tietoa.

Tavoite 24

1

Lisähuomioita tavoitteesta 24

Korkeakoulujen hakukohteita ja valintaprosessia koskeva tieto sekä opiskelijavalinnan alakohtainen haku- ja muu informaatio tulee olla saavutettavassa muodossa korkeakoulun ulkoisilla verkkosivuilla sekä lisäksi Opintopolussa.

Tavoite 25

2

Lisähuomioita tavoitteesta 25

Tavoitetta tarkentavissa kohdissa puhutaan vain valintakokeen erityisjärjestelyihin liittyvistä asioista. Yhdenvertaisuus on turvattava läpi koko valintaprosessin, se on laajempi käsite kuin vain valintakokeeseen liittyvä. Siihen liittyy myös eri ryhmien yhdenvertainen kohtelu.

Toinen vaihtoehto on muotoilla tavoite vastaamaan kuvattuja tarkenteita esimerkiksi muodossa "Valintakokeiden toteuttamisessa huomioidaan yksilöllisten järjestelyjen tarve".

Tavoite on kannatettava molemmissa merkityksissä, mutta muotoilua voisi harkita, siksi 2.

Tavoite 26

2

Lisähuomioita tavoitteesta 26

Sama huomio tähän kuin kohtaan 25. Tavoitteen tarkenteessa puhutaan vain yksilöllisten järjestelyjen toteuttamisesta, vaikka itse tavoitteen muotoilu yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumisesta on laajempi. Eli joko tavoitetta tulisi muotoilla uudestaan tai tarkennetta täydentää kattavammaksi.

Tavoite 27

1

Lisähuomioita tavoitteesta 27

Eryteisesti kannatamme laajapohjaisen yhteistyön korostamista tässä huomioiden myös korkeakoulujen lisäksi kansalliset maakuvatyötä tekevät toimijat.

Tavoite 28

2

Lisähuomioita tavoitteesta 28

-

Tavoite 29

1

Lisähuomioita tavoitteesta 29

-

Tavoite 30

1

Lisähuomioita tavoitteesta 30

-

Tavoite 31

2

Lisähuomioita tavoitteesta 31

-

Tavoite 32

1

Lisähuomioita tavoitteesta 32

-

Tavoite 33

1

Lisähuomioita tavoitteesta 33

-

Tavoite 34

1

Lisähuomioita tavoitteesta 34

-

Tavoite 35

1

Lisähuomioita tavoitteesta 35

-

Tavoite 36

1

Lisähuomioita tavoitteesta 36

Opetushallitus näkee tärkeänä, että korkeakouluissa otetaan käyttöön digipalvelulain saavutettavuusvaatimusten toteuttamista ohjaava toimeenpanosuunnitelma. Toimeenpanosuunnitelman säännöllinen päivittäminen sekä sen mukainen ohjeistus ja koulutus henkilöstölle ja opiskelijoille on välttämätöntä, jotta saavutetaan riittävä ja ajantasainen tietoisuus digitaaliseen saavutettavuuteen liittyvistä mahdollisuuksista ja rajoituksista korkeakouluopetuksessa.

Tavoite 37

1

Lisähuomioita tavoitteesta 37

Opetushallitus pitää tärkeänä korkeakoulutuksen tavoitetta vahvistaa digiosaamista läpi elämän jatkuvan oppimisen periaatteen mukaisesti. Korkeakoulutus toimii tässä luontevana jatkumona toisen asteen koulutukselle. Yhteistyötä voidaan kohdentaa erityisesti aikuisten lukiokoulutuksen ja korkeakoulutuksen nivelvaiheeseen ja paikata mahdollisia digiosaamisen puutteita korkeakouluopintoihin siirryttäessä. Lukiolaisille voidaan tarpeen mukaan myös kohdentaa esim. tietyillä koulutusaloilla tarvittavia erityisiä digitaitoja jo lukio-opintojen aikana, jolloin siirtyminen jatko-opintoihin on sujuvampaa. Uusiin, nopeasti muuttuviin työelämän ja arkielämän osaamistarpeisiin vastaaminen edellyttää koko koulutusjärjestelmältä joustavuutta. Digiosaamisen taitojen vahvistamistarvetta on ilmennyt erityisesti varttuneimmilla työikäisillä ja sitä vanhemmilla ikäluokilla, joten tarvitaan yhä lisää ja räätälöidympiä koulutusmahdollisuuksia myös esim. työn ohessa suoritettavaksi.

Tavoite 38

1

Lisähuomioita tavoitteesta 38

Kohtaan "Opiskelijoiden ja henkilöstön toiminnalle keskeiset sisällöt ja tiedot ovat saatavilla suomen lisäksi muilla korkeakoulun opetuksessa käytettävillä kielillä" voisi lisätä alkuun "Korkeakoulutukseen hakeutuvien, opiskelijoiden ja henkilöstön..."

Tavoite 39

1

Lisähuomioita tavoitteesta 39

-

Tavoite 40

1

Lisähuomioita tavoitteesta 40

-

Tavoite 41

1

Lisähuomioita tavoitteesta 41

Tärkeää, että myös yliopistoihin kehitetään valmentava koulutus. Ammattikorkeakoulujen valmentavan koulutuksen tarjonnalla ei voida vastata koko korkeakoulujärjestelmän tarpeisiin.

Tavoite 42

2

Lisähuomioita tavoitteesta 42

Hakijoiden tunnistaminen hakuvaiheessa maahanmuuttotaustaisten ryhmään kuuluvaksi on kyseenalaista. Epäselvää on myös se, mitä lisäarvoa tällaisella etnisellä profiloinnilla hakuvaiheessa saavutettaisiin. Hakuvaiheessa korkeakoulut eivät ole se keskeisin toimija, vaan ohjaavat tahot.

Tavoite 43

2

Lisähuomioita tavoitteesta 43

Kehittämistavoite on keskeinen. Ulkomaalaistaustaisten opiskelijoiden ja myös hakijoiden opintojen tunnistaminen ja tunnustaminen on Karvin ”Taustalla on väliä” -arvioinnissa havaittu keskeinen kehittämisen tarve, jotta korkeakouluopintoihin pääsyyn ja opintojen etenemiseen liittyviin kysymyksiin mm opiskelijoiden tarvitseman tuen suhteen voidaan korkeakouluissa tarttua. Tästä arvioinnin suosituksesta on korkeakouluissa käyty paljon keskustelua. Aliedustettuihin ryhmiin kuuluvien opiskelijoiden tunnistaminen ei näyttäydy korkeakouluille yksinkertaisena. Kehittämistavoitteen ehdotus toimintamallin kehittämisestä voikin tästä syystä olla hyvä lähestymistapa.

Tavoite 44

1

Lisähuomioita tavoitteesta 44

Pätevöitymiskoulutusta koskeva kehittämistavoite on tarpeellinen. Lisäksi olisi tarvetta tarkastella paitsi muodollisen pätevyuden tuovien koulutusten, myös laajemmin jatkuvaa oppimista ja työllistymistä tukevan koulutustarjonnan kehittämistarpeita (ulkomaalaistaustaisten, jo aiemmin

korkeakoulututkinnon hankkineiden, osaamisen vahvistamista ja työllistymistä tukeviin koulutustarpeisiin – tällä hetkellä Suomessa hakeudutaan usein suorittamaan toista kokonaista korkeakoulututkintoa, voi olla raskas vaihtoehto sekä opiskelijan että yhteiskunnan näkökulmasta).

Tavoite 45

1

Lisähuomioita tavoitteesta 45

Roolimallien puute samoin kuin kodin ja vanhempien merkitys koulutusvalinnoille nousi Karvin Taustalla on väliä -arvioinnissa esille opiskelijoiden kokemuksissa. Tässä mielessä kehittämisaihe on tärkeä. Pilottihanketta voidaan tukea esimerkiksi Opintopolun kautta.

Tavoite 46

1

Lisähuomioita tavoitteesta 46

-

Tavoite 47

3

Lisähuomioita tavoitteesta 47

Tässä on epäselvää, puhutaanko opiskelijoista vai myös hakijoista. Määritelmä "ulkomaalaistaustainen opiskelija hakuvaiheessa" on ristiriitainen, koska opiskelijan status edellyttää opiskeluoikeutta, jota hakija vasta hakee. Kannatamme positiivisen erityiskohtelun ajattelua opiskelijoihin liittyen, suhtaudumme varauksella positiivisen erityiskohtelun käyttöön opiskelijavalinnassa.

Tavoite 48

1

Lisähuomioita tavoitteesta 48

-

Tavoite 49

1

Lisähuomioita tavoitteesta 49

-

Tavoite 50

1

Lisähuomioita tavoitteesta 50

-

Lausunnonantajan muita huomioita luonnoksesta

Lausuntoon on koottu kattava ja perusteellinen taustoitus asioista, jotka ovat tasa-arvoisen ja saavutettavan korkeakoulutuksen taustalla. Lisäksi selvitys kartoittaa ansiokkaasti sekä nykytilannetta että tarvittavia toimenpiteitä, joiden kautta rakennetaan entistä saavutettavampia ja tasa-arvoisempia suomalaisia korkeakouluja. Suunnitelmaan kytkeytyvät tavoitteet ovat monipuolisia ja laaja-alaisia, mutta niitä on määrällisesti paljon ja niissä on osittaisia päällekkäisyyksiä. Tavoitteiden tiivistäminen ja tavoitelistan lyhentäminen selkeyttäisivät kokonaisuutta ja todennäköisesti myös helpottaisivat toimenpiteisiin ryhtymistä. Olisiko jatkovalmistelussa vielä mahdollista kirkastaa strategisesti merkittävimpiä kehittämistavoitteita? Tällöin suunnitelman merkitys ohjaavana asiakirjana voisi olla vahvempi. Myös sellainen huomio, että kun havaintoja ja kehittämistavoitteita tarkastellaan ”erityisryhmä-/teemakohtaisesti” jotkut tavoitteet saattavat lokeroitua turhaan tietyn aliedustetun ryhmän ”asiaksi”.

Saavutettavuussuunnitelman luvussa 4.3 käsitellään korkeakoulutuksen kansainvälistymistä. Taustoituksessa nostetaan esiin koronan vaikutukset opiskelijaliikkuvuuteen, mutta jätetään huomioimatta se, että suomalaisissa korkeakouluissa opiskelevien osallistuminen ulkomaanjaksolle on huolestuttavasti laskenut jo ennen pandemiaa, vuodesta 2017 lähtien. (Lisätietoja esim. täältä: <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2019/ulkomaanjaksolle-lahtevien-korkeakouluopiskelijoiden-maara-laskee>). Luvussa 4.3 viitataan mm. Kansainvälisyyttä kaikille -hankkeen (Opetushallitus 2016) havaintoihin siitä, että kansainvälisyysosaaminen kasautuu samoille henkilöille. Lisäksi tuodaan esiin, että niin Suomessa kuin Euroopassakin ulkomaanjaksolle lähtöä suunnittelevien ja lähtevien korkeakouluopiskelijoiden sosioekonominen tausta on korkeampi kuin niiden, jotka eivät lähde. Huomionarvoista on myös se, että kansainvälistymisestä on hyötyä sekä työllistymiselle että urakehitykselle (mm. Erasmus+ higher education impact study, 2019). Saavutettavuussuunnitelman toimenpiteissä ei kuitenkaan esitetä konkreettisia toimenpiteitä, joilla varmistetaan, että korkeakouluopiskelijoilla olisi tasa-arvoiset mahdollisuudet kartuttaa kansainvälisyysosaamista. Kansainvälistymisen tasa-arvo on globaalissa yhteiskunnassa keskeinen osa koulutuksen tasa-arvoa.

Luonnoksen alaotsikko Tasa-arvoisen yhteiskunnan tavoitteena on, että jokaisella on mahdollisuus kouluttautua ”niin pitkälle kuin rahkeet riittävät”, on tärkeä tavoite korkeakoulujen saavutettavuusohjelmalle. On olennaista ymmärtää, että korkeakoulutuksen tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja saavutettavuuden todentaminen ja niihin liittyvien toimien edistäminen on kompleksinen kokonaisuus, joka sisältää erilaisia toisiinsa kytkeytyneitä korkeakoulu- ja muun yhteiskuntapolitiikan osa-alueita. Näistä ei voida pelkistää koulutuspolitiikkaan tai vain korkeakoulupolitiikan alueelle. Tässä yhteydessä on tärkeää tiedostaa luonnoksessakin todettu asia, että ”on lähtökohtaisesti selvää, että haasteet ja niiden ratkaisut edellyttävät eri toimijoiden yhteistyötä.” Vain yhden toimijan, esimerkiksi yliopistojen, toimenpiteet eivät yksitoimitaan riitä.

Saavutettavuusohjelman johdantoon on kirjattu tärkeä havainto: ”Korkeakoulutuksen saavutettavuutta tarkasteltaessa on lähtökohtaisesti tärkeää pitää mielessä, että oppimisvalmiuksien ja akateemisten taitojen kehittyminen on pitkän prosessin tulos.” Yleissivistävällä perusopetuksella on oppimisvalmiuksien ja akateemisten taitojen kehittymisessä keskeinen rooli, samoin yleissivistävällä lukiokoulutuksella ja ammatillisella koulutuksella.

Lukiolain (2018) mukaan lukiokoulutuksen tarkoituksena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja, taitoja ja valmiuksia. Lisäksi koulutuksen tarkoituksena on antaa opiskelijoille valmiuksia elinikäiseen oppimiseen ja itsensä jatkuvaan kehittämiseen. Lukiokoulutus antaa opiskelijalle valmiudet aloittaa korkeakoulututkintoon johtavat opinnot yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa. Samoin laissa ammatillisesta koulutuksesta (2017) mainitaan koulutuksen tarkoituksiksi paitsi tukea elinikäistä oppimista ja ammatillista kasvua, myös tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja.

Suurin osa korkeakouluopinnot aloittavista henkilöistä on suorittanut lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon. Myös ammattiin opiskelevien joukossa on runsaasti potentiaalia jatko-opintoihin. Korkeakoulujen saavutettavuusohjelman tavoitteiden kannalta laadukkaalla lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestämisellä sekä monipuolisilla oppimäärillä ja tutkinnoilla on suuri vaikutus saavutettavuusohjelman tavoitteiden toteutumiseen. Toimiva, jatko-opintoihin valmentava toisen asteen koulutus on yhteiskunnalta tärkeä panostus myös korkeakoulujen saavutettavuusohjelman näkökulmasta.

Euroopan komission syyskuussa 2020 julkistamassa eurooppalaisen koulutusalueen visiossa koulutusta tarkastellaan jatkumona, ja se mm. sisältää vahvan viestin tarpeesta kehittää koulutusjärjestelmää niin, että ne vahvistavat jokaisen yksilön valmiuksia riippumatta hänen sosiaalisesta, taloudellisesta ja kulttuurisesta taustastaan ja mahdollistavat sosiaalisen nousun”. Suomessa jatkumo pohjautuu maksuttomalle yleissivistävälle koulutukselle, jonka tulee maksuttoman toisen asteen kanssa pysyä suomalaisen koulutuspolitiikan ja rahoituksen keskiössä.

Suunnitelmassa todetaan, että ”korkeakoulutuksen saavutettavuus on käsitteenä vahvasti kytköksissä mahdollisuuksien tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen”.

”Korkeakoulujen saavutettavuuden lisääminen edellyttää tavoitteellista esteiden poistamista mm. täsmäviestinnällä, lisäämällä aloituspaikkoja ja sisäänpääsymahdollisuuksia korkeakouluihin ja varmistamalla opiskelijoiden riittävät akateemiset valmiudet”. Korkeakoulujen aloituspaikkoja lisättiin pitkästä ajasta ensimmäistä kertaa 2020 ja saavutettavuusohjelmaa laadittaessa on tärkeää pohtia aloituspaikkojen määrän merkitystä osana laajaa koulutuspoliittista keskustelua. Erilaisia

sisäänpääsymahdollisuuksia on pyritty kehittämään, mutta tässä vaiheessa esimerkiksi avoimen väylä on vielä marginaalinen.

On tärkeää panostaa siihen, että ”Suomessa korkeakoulujen myöntämien tutkintojen laatuun luotetaan työmarkkinoilla” jatkossakin ja että ”se, mistä korkeakoulusta opiskelija saa tutkintonsa, ei ole hänen työllistymisensä kannalta merkittävä tekijä”. Suomalaisilla opiskelijoilla tulee jatkossakin olla mahdollisuus suorittaa korkeakoulututkinto ilman lukukausimaksuja. Ajasta ja paikasta riippumattomien verkko-opintojen tarjontaa tulisi lisätä ja niiden tulisi olla todella suoritusvaihtoehto korkeakouluopintojen sisällä. Saavutettavuusohjelmaa ja sen tavoitteita pohdittaessa kannattaa pitää mielessä, että ”ei oikeastaan olekaan olemassa mitään tyyppillistä korkeakouluopiskelijaa”. Tämä on tärkeää ottaa huomioon saavutettavuusohjelmaa viimeisteltäessä. Jokainen opiskelija on yksilö ja tärkeä juuri omana itsenään.

”Lasten ja nuorten jaksamisen ja mielenterveyden ongelmat ovat lisääntyneet huolestuttavasti”. Nuorten kokemaan stressiin ja paineisiin vaikuttavat ainakin seuraavat tekijät:

- o Korkeakoulujen todistusvalinnasta on uutisoitu tiedotusvälineissä syksystä 2017 alkaen negatiiviseen sävyyn, mikä lisää nuorten kokemaa huolta ja stressiä omasta tulevaisuudestaan. Korkeakoulujen todistusvalinta on aiheuttanut monille nuorille paineita ja stressiä lukio-opintoihin ja erityisesti yo-kokeisiin.

- o Yliopistojen todistusvalinnan pisteytystyökalu on vaikuttanut lukiolaisten opintoihin siten, että nuoret haluavat maksimoida mahdollisuutensa saada hyvät pisteet todistusvalinnoissa, ja tämä on johtanut valitettavasti myös siihen, että opiskelijat valitsevat sellaisia oppiaineita ja oppimääriä, joissa on suuret kurssimäärät, mutta jotka eivät heitä välttämättä aidosti kiinnosta. Samalla laaja-alainen ja monipuolinen erilaisten oppiaineiden, vieraiden kielten sekä taito- ja taideaineiden opiskelu on vähentynyt.

Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi nuorten tulee huomioida korkeakouluihin haketuessaan vuonna 2016 voimaan tullut ensikertalaisuuskiintiö. Kuten saavutettavuusohjelmassa todetaan, esimerkiksi kesällä 2020 tämä vaikutti siten, että entistä suurempi osa opiskelupaikan saaneista ei vastaanottanut sitä.

Siksi kaksivuotiset maisteriohjelmat ovat hyvä lisä korkeakoulujen tarjontaan ja niiden määrää olisi hyvä lisätä. Maisteriohjelmat lisäävät mahdollisuuksia koulutusalan vaihtoon ja tuovat tätä kautta tilaa oman koulutuspolun suunnitteluun, mikä voi vähentää koettua painetta ja stressiä. Korkeakouluopiskelijoiden opinto- ja uraohjauksella on tärkeä merkitys heidän kokemuksessaan korkeakouluopintojen saavutettavuudesta ja sen eri osa-alueista. Mm. tämän vuoksi niihin tulisi panostaa entistä enemmän.

Yleisiä huomioita luonnoksesta muuten

- s. 39 kuudennessa kappaleessa luetellaan esimerkkejä positiivisesta erityiskohtelusta. Mainittuja esimerkkejä ei tuoda esiin enää tavoitteissa, mutta muutamia huomioita esimerkeistä silti:
  - o Opiskelijavalintatilanteessa kahden suunnilleen yhtä pätevän hakijan ollessa kyseessä annetaan etusija esimerkiksi romanitaustaiselle tai muulle etnistä vähemmistöryhmää edustavalle hakijalle, silloin kun kyseisellä alalla on pula vähemmistöryhmiä edustavista työntekijöistä. -> Opiskelijavalinnassa läpinäkyvyyden periaate on hyvin keskeinen. Korkeakoulut määrittelevät tasapistetilanteita varten erilaisia kriteerejä (mm. hakutoiveen järjestys, tietyn aineen arvosana), mutta toistaiseksi ainakaan esim. sukupuolta ei ole käytetty tasapistekriteerinä edes aloilla, joissa sukupuolten välinen jakauma on hyvin vinoutunut. Mainitun esimerkin kaltainen tilanne olisi haasteellista toteuttaa, sillä hakemuksella ei ole tietoa etnisestä alkuperästä ja sen kysyminen hakemuksella olisi hyvin kyseenalaista. Hakuvaiheessa henkilön profilointi etnisen taustan perusteella on ristiriidassa sen kanssa, että esimerkiksi työnhaussa pyritään välttämään etnistä profilointia esimerkiksi nimettömänä hakemisen myötä.
  - o Kohdistettu valmennus tietyille aliedustetulle ryhmälle oppilaitoksen valintakoetta varten -> Tämänkin esimerkin muotoilu on kyseenalainen, viittaa enemmänkin valmennuskurssimaiseen toimintaan. Parempi esimerkki olisi esimerkiksi riittävän kielitaidon valmennus valintakoetta varten, ei niinkään valmentaminen suoraan valintakokeeseen.
- s. 90 todetaan, että "Norin ym. (2021) mukaan naisille ja miehille korkeakoulutuksen saatavuus Suomessa on hyvä. Muiden sukupuolten tilanteesta ei ole riittävästi tilastoihin ja tutkimukseen perustuvaa tietoa. Tämä vaatii huomiota ja toimia jatkossa." --> Hakemuksella ei kysytä henkilötunnusellisilta hakijoilta sukupuolta, vaan se saadaan automaattisesti väestötietojärjestelmästä. Sukupuoli kysytään niiltä, joilla ei ole henkilötunnusta. Periaatteessa olisi mahdollista lisätä vaihtoehdoksi "muu" ja perustaa hakijatilastointi hakijoiden itse ilmoittamaan tietoon. Nykyisellään käytetään Tilastokeskuksen sukupuolikoodistoa, jonka monipuolistaminen palvelisi myös tässä yhteydessä. On keskusteltu myös sukupuolen poistamisesta hakulomakkeelta, mutta toisaalta sukupuolten tasa-arvon toteutumisen seurannan näkökulmasta tieto tarvitaan, jos halutaan seurata esim. mies- ja naisvaltaisten alojen kehitystä.
- s. 118 toisessa kappaleessa todetaan, että "Kiintiöinnissä opiskelijapaikkojen varaamisella tarkoitetaan sitä, että ensikertalaisille varataan jokin suhteellinen osuus paikoista. Useimmiten viime vuosina - näennäisesti korkeista kiintiöistä huolimatta - valinnan lopputulos on ollut sama kuin se olisi ollut ilman kiintiötä. Ensikertalaisia valitaan kiintiötä enemmän." --> Todistusvalinnan laajentuminen vuonna 2020 on muuttanut tätä asetelmaa, sillä todistusvalinnan paikoista valtaosa, jopa 100 %, varataan ensikertalaisille. Tästä ei ole vielä riittävästi tutkimustietoa. Harkittavaksi, tulisiko raportissa tuoda esiin selkeämmin se, että mainittu teksti koskee tilannetta ennen vuotta 2020.
- s. 123 pohditaan arvonnän käyttöä valintatapana. Sen käyttö tasapistetilanteissa on nykyisinkin käytössä jo joissakin korkeakouluissa viimesijaisena kriteerinä. Arvonnän käyttäminen

ensisijaisena kriteerinä olisi monella tapaa arveluttavaa. Ylipäänsä reaali maailmassa arvannon toteuttaminen täysin satunnaisesti on fysikaalinen mahdottomuus.

- Raportin muotoon ja ulkoasuun voisi kiinnittää vielä huomiota (yhdenmukaiset fontit, luettelomerkinnot jne). Sopisi hyvin saavutettavuusteemaan.

Lisäksi pieniä korjausehdotuksia:

- s. 80 toisessa kappaleessa todetaan, että "Lisäksi Ahvenanmaalla sijaitsevan Högskolan på Åland on ruotsinkielinen kuten sisäministeriön hallinnonalalla toimiva Poliisiammattikorkeakoulukin." --> Poliisiammattikorkeakoulu on kuitenkin kaksikielinen, opetuskielet ovat suomi ja ruotsi (L 1164/2013, § 17)
  - s. 111 kolmannessa kappaleessa todetaan, että "Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteinen yhteishaku (2015) ja ensikertalaiskiintiöt (2016) on otettu käyttöön." --> Korkeakoulujen yhteishaku otettiin käyttöön jo syksyllä 2014, kuten raportissa myöhemmin oikein todetaankin (s. 116)
  - s. 111 kolmannessa kappaleessa todetaan myös, että "yliopistoissa on luovuttu valintakokeesta ja ylioppilastutkinnon arvosanoista saataviin yhteispisteisiin perustuvasta valinnasta." --> yhteispisteistä luopuminen koskee myös ammattikorkeakouluja, joten yliopistoissa-sanan sijaan tulisi käyttää korkeakouluissa-sanaa
  - s. 118 toisessa kappaleessa todetaan, että "Korkeakoulut ovat päättäneet hakukohteittain kiintiöiden suuruudeksi 50-90 %, yleisimmin 80 %."
- > Tosiasiassa esimerkiksi kevään 2021 yhteishaussa ensikertalaiskiintiöiden koko vaihteli 25 % -100 %, tyypillisimmin se on 50-60 %.

Lehikoinen Petri
Opetushallitus